

Farklı Kentsel Kullanımların Algı-Duygu Etkileri

Esra ÖZHANCI¹

Makale Geliş Tarihi (Submitted Date) : 10-02-2020 - Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 14-05-2020.

Öz

Kentsel peyzajlar; özel veya kamusal çok sayıda kullanım içeren, peyzaj unsurlarının etkileşim içinde olduğu, bulunduğu coğrafya ve kültürel yapının şekillendirdiği, ekolojik ve sosyo-ekonomik çok yönlü peyzajlardır. Bu çok paydaşlı peyzajlar, peyzaj kalitesi açısından çok sayıda etkenin oluşturduğu bir çerçeve içinde yer almaktadırlar. Bu alanlar için, doğal/kırsal alanlar için yapılan değerlendirme çalışmalarından farklı bir perspektif içinde yaklaşılması gerekmektedir. Bu çalışmada; uzman değerlendirme ile Nevşehir kenti örneğinde kent içinde yer alan peyzajlar, bu ölçekte yer alan puanlama tekniği doğrultusunda sınıflandırılmıştır. Ayrıca Etki Gridi Yöntemi ile katılımcı değerlendirmesi uygulanmıştır. Doğal ve kültürel unsurların bir arada etkin olduğu, keyif alma duygusunun algıda etkin olduğu, rahatlama duygusunun peyzaj değeri ile paralelligi ortaya çıkmıştır. Pozitif doğal ve kültürel birliktelikleri öne çıkan, peyzaj değeri yüksek, sürdürülebilir, keyif verici olduğu düzeyde dikkat çekici, rahatlatıcı biçimde tasarlanmış kentsel peyzajların kentte etkin olması, kullanıcının algısal/duygusal durumu açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etki değerlendirmesi, Etki Gridi, kentsel peyzaj.

Perception and Emotion Effects of Different Urban Uses

Abstract

Urban landscapes; ecological and socioeconomic multidimensional landscapes that involve many private or public uses, where landscape elements interact, shaped by the geographical and cultural structure in which they are located. These multi-stakeholder landscapes are located within a framework of many factors in terms of landscape quality. For these areas, it is necessary to approach in a different perspective from the evaluation studies for natural / rural areas. In this study, the landscapes in the city in the example of Nevşehir were classified according to the scoring technique in this scale with the expert evaluation. In addition, participant assessment was applied with The Affect Grid Method. It has been revealed that natural and cultural elements are effective together, the feeling of pleasure is effective in perception, and the sense of relaxation is parallel to the landscape value. The fact that urban landscapes with positive natural and cultural unity, high landscape value, sustainable, enjoyable and remarkably designed, are effective in the city have positive results in terms of the perception / emotional state of the user.

Keywords: Affect assessment, The Affect Grid, urban landscape.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, eozhanci@nevsehir.edu.tr,

ORCID ID: 0000-0003-2789-6380

1. GİRİŞ

Kentsel peyzajlar bireysel ve ortak çok sayıda kullanım alanı içeren, canlı-cansız peyzaj unsurlarının birlikte yer aldığı ve etkileşim içinde olduğu, bulunduğu coğrafya ve kültürel yapının şekillendirdiği, ekolojik ve sosyo-ekonomik çok yönlü peyzajlardır. Aslında bireylerin günlük aktiviteleri ve dönemsel yaşam alanları olarak incelendiğinde; bu alanlar yaşam boyu önemli bir yer tutmaktadır. Rekreatif ya da turistik bir faaliyet alanı imkânlar ve gereksinimler doğrultusunda kullanılırken, kentsel alanlar daha geniş kullanım zaman süreçlerini ve neredeyse rutin biçimde tekrarlanan bireysel faaliyet alanlarını içerir.

Tarihi süreç içinde ilk büyük kentsel yerleşmelerin temel karakteristiğini dini yapılar oluşturmuş, bu yapılar kent silüetinde belirleyici rol oynamıştır. Çevre estetiğine gösterilen özeni kent içinde oluşturulan bahçeler ve gerçekleştirilen bitkisel uygulamalarda da görmek mümkündür (Erdoğan, 2006).

Endüstri devrimi ile kentleşmede değişimler olmuş, kolay algılanan küçük ölçekli kentler yerini büyüyen, yeni işlevler kazanan ve büyük nüfuslar barındıran sanayi kentlerine bırakmıştır. Büyüyen kent merkezlerinde sadece kullanım-işleve yönelik uygulamalarla bir estetik karmaşa dönemi ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2006).

Göz ardı edilen estetik değerler kent merkezlerinde uyumsuz parçaları bir araya getirmiş, aslında bir ilkesel bütünlük silsilesi olarak devam etmesi gereken kentsel unsurları zoraki düzenlemelere dönüştürmüştür. Estetik açıdan parçadan bütüne gitmenin zor olduğu, yerelliğin ve yerel değerlerin kaybedildiği bir süreç olarak ortaya çıkmıştır.

Kentler, kuruluş ve gelişme faktörlerine dayalı olarak, yapılaşmasının yoğunluğu, zengin tarihi doku veya önemli coğrafi ve jeolojik yapılarla sahip olması gibi farklı karakteristik özellikler taşıyabilirler. Bu karakteristik yapılarına paralel olarak kentler, belirli temel fonksiyonları (sanayi kenti, turizm kenti, finans ve ticaret kenti vb.) ağırlıklı kimlikler edinerek kendilerine özgü bir imaj oluştururlar (Karagüler ve Korgavuş, 2014). Ancak temelde kenti oluşturan temel birimler özellikle ilkesel ölçekte tipik özellik taşıır. Konut, eğitim ve ticaret gibi temel kullanımlar ile açık yeşil alanlar bunların ilk aklı gelenleridir.

Kentsel alan kullanıcılarının beklentileri, mevcut durumla uyum sağlamadığı takdirde, bu durum kent sakinlerinin sağlığı ve refahını

etkileyebilir. Tüm ölçeklerde çok fonksiyonlu peyzajlar için etkili bir anlayış ve planlama, insanların peyzajlarla ilişkili kaynaklara atadığı çoklu ve genellikle çelişkili değerlerin incelenmesini gerektirir (Chen et al., 2009).

Kentsel alanda yapılan görsel kalite değerlendirmeleri incelendiğinde ise; bu çalışmaların daha çok kent parkları gibi, kentsel açık yeşil alanlar üzerinde gerçekleştirildiği, açık yeşil alan planlama ve yönetiminin hedef alındığı gözlemlenmektedir (Wong and Domroes, 2005). Ya da kentsel tek bir kullanım şekli seçilerek, bu kullanımlar görsel açıdan değerlendirilmiştir (Nasar, 1984;1994; Sullivan and Lovell, 2006).

Görsel peyzaj kalite değerlendirmesi objektif ve subjektif paradigma olarak adlandırılan iki yöntemle gerçekleştirilmektedir (Daniel, 2001). Bu iki teknikle yapılan çalışmalar, sonuçları itibariyle büyük ölçüde paralellik göstermiştir (Hall, 2001; Parsons and Daniel, 2002; Franco et al., 2003; Arriaza et al., 2004). Estetik kalitenin değerlendirilmesi için kullanılan yöntemler, peyzajın bir kaynak ve bu nedenle arazi kullanım kararlarında dikkate alınması gereken bir değişken olarak tanınmasına imkân sağlamaktadır (Dearden, 1985).

Sosyal bilimlerde birçok konunun merkezinde yer alan ve üzerinde çok sayıda çalışma yapılan "algı" kavramı oldukça karmaşık bir kavramdır. Peyzaj algısı alanında ise kişinin kişisel özellikleri, gözlem yeri, sosyoekonomik profili, peyzaj kompozisyonu ve karmaşıklığı gibi bir dizi faktörün etkisindedir (Amir and Gidalizon, 1990).

Kentsel peyzaj algısını, bütüncül olarak ele almak için kullanılacak değerlendirme yöntemi bu farklı peyzajların tamamını kapsayacak bir algı yaklaşımına sahip olmalıdır. Bireyde oluşan etkinin duygusal boyutu ortaya konmalıdır.

Etkinin iki boyutunu değerlendirmek için tasarlanan Etki Gridi Yöntemi - The Affect Grid (Russell ve diğ., 1989), temelde zevk-hoşnutsuzluk ve uyarılma-uyku halini sorgular. Zevk kavramını, herhangi bir etkinin tarifinde göz ardı edilmemesi gereken bir unsur olarak ele alır. Russel ve diğerlerine (1989)'a göre; Epicurus'un zevki "bütün iyiliğin başlangıcı ve kökü" olarak tanımlaması önemli bir veridir. Keyfi en üst düzeye çıkarmak ve memnuniyetsizliği en aza indirmek uzun zamandır temel insan güdüsü olarak tutulmuştur.

Bu çalışmanın amacı; kentsel peyzajların ve kullanımların peyzaj değeri üzerindeki rolü ve görsel kalite üzerindeki etkisini duygusal

açından da değerlendirerek algı-duygu birlikteliğinin peyzaj kalite çalışmaları ile kullanılabilirliğini saptamak, kentleşme yönünde henüz yeni adımlar atan Nevşehir kentinde planlamaya yön verecek veriler elde edilmesidir. Bu doğrultuda uzman ölçeği oluşturularak alan kullanımları ekolojik, sosyolojik, ekonomik, görsel ve mimari özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Ardından katılımcı değerlendirmeleri ile tercihin yönü ve etkinin duygusal boyutu ortaya konmuştur.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Materyal

Çalışmanın materyalini, Nevşehir kentinde yer alan başlıca kentsel peyzajlar oluşturmaktadır. Kent, ülkemizin önemli bir turistik ve kültürel değeri olan Kapadokya bölgesinin (Nevşehir-Kırşehir-Niğde-Aksaray-Kayseri) merkezinde yer almaktadır. Karasal iklimin hüküm sürdüğü ilde, hâkim bitki örtüsü bozkırdır.

TÜİK'in 2017 yılı verilerine göre Nevşehir kenti 21 mahalleden oluşmaktadır (Çizelge 1)(Anonim 2019).

Çizelge 1. Nevşehir kentinde yer alan mahalleler ve nüfus verileri

Mahalle adı	Nüfus(kişi)
Merkez/Nevşehir Bel./15 Temmuz Mah.	11081
Merkez/Nevşehir Bel./2000 Evler Mahallesi	16289
Merkez/Nevşehir Bel./20 Temmuz Mahallesi	1926
Merkez/Nevşehir Bel./350 Evler Mahallesi	3965
Merkez/Nevşehir Bel./Bahçelievler Mahallesi	1960
Merkez/Nevşehir Bel./Camicedit Mahallesi	267
Merkez/Nevşehir Bel./Cevher Dudayev Mahallesi	9530
Merkez/Nevşehir Bel./Emek Mahallesi	3616
Merkez/Nevşehir Bel./Esentepe Mahallesi	6778
Merkez/Nevşehir Bel./Fatih Sultan Mehmet Mahallesi	1921
Merkez/Nevşehir Bel./Güzelyurt Mahallesi	16883
Merkez/Nevşehir Bel./Hacıruştü Mahallesi	708
Merkez/Nevşehir Bel./Herikli Mahallesi	634
Merkez/Nevşehir Bel./İbrahimpaşa Mahallesi	2417
Merkez/Nevşehir Bel./Kapucubaşı Mahallesi	1026
Merkez/Nevşehir Bel./Karasoku Mahallesi	889
Merkez/Nevşehir Bel./Kırathıoğlu Mahallesi	3269
Merkez/Nevşehir Bel./M.Akif Ersoy Mahallesi	15482
Merkez/Nevşehir Bel./Raşitbey Mahallesi	255
Merkez/Nevşehir Bel./Sümer Mahallesi	5074
Merkez/Nevşehir Bel./Yeni Mahalle	2768

Nevşehir kenti, herhangi bir alanda etkin bir kimlik kazanmamış olmasının yanında kentsel kullanımlar açısından homojen denebilecek bir kent yapısına sahiptir. Bu açıdan iyi bir örnekleme alanı olduğu varsayılmıştır.

Çalışmada ele alınan kentsel peyzajlar şöyle sınıflandırılmıştır;

1. Konut alanları
 - ✓ Modern konut alanları
 - ✓ Banliyöler
2. Eğitim kurumları
 - ✓ Üniversite Kampüsleri
 - ✓ İlk ve orta dereceli okullar
3. Resmi kurum çevreleri
4. Ticaret alanları
 - ✓ Kent içi alanlar
 - ✓ Kent dışı sanayi alanları
5. Kent içi yollar
 - ✓ Ana yol ağı
 - ✓ Ara yollar

6. Yapı dışı alanlar
 - ✓ Park ve bahçeler
 - ✓ Açık alanlar
 - ✓ Mezarlıklar

Konut alanları sınıfında, modern konut alanları kentin batı çıkışı yönünde yer alan modern yüksek katlı konut alanları, banliyöler ise kentin güneybatısında sanayi bölgesi eski konut alanları ele alınmıştır.

Eğitim kurumları, ilk veya orta dereceli okullar ile üniversiteler olarak incelenmiştir. Analizlerde kentin yükselen bir değeri olan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kampüsü ile Güzelyurt Mahallesinde bulunan Mustafa Çalışkan İlkokulu kullanılmıştır.

Kentin merkezinde yer alan valilik binası ön bahçe alanı resmi kurumu temsil ederken, kent merkezinde yer alan ticaret alanları ile güneybatı çıkışı yönünde yer alan sanayi alanları da analizde kullanılmıştır.

Yapı dışı alanlar kategorisinde 2000 Evler Mahallesinde bir mahalle parkı olan Raif Nail Akman Parkı değerlendirilmiştir.

Açık alanlar içerisinde kent merkezinde en etkin bağlayıcı noktalardan biri olana Gülbahçe parkı örnekleme alınmıştır (Kentsel alan içinde farklı kullanımlara yer sağlayan, yapısal kullanım alanları (konut, ticaret, eğitim, sağlık vb. gibi) bütünleştiren ya da birbirinden ayıran, doğal ya da insan eliyle şekillendirilmiş alanlardır (Yücel vd., 2008).

Günümüzde önemli bir kent içi açık alan niteliği taşıyan, kentin iki mezarlığından biri ve en eski mezarlığı olan Taşlıbel Mezarlığı da mezarlıklar sınıfında incelenmiştir.

Kent içerisinde en net gözlemlenen D300 karayolu ve 80. Yıl bulvarı da kent içi ana ve ara yollar sınıfında ele alınan örneklerdir.

Çizelge 2. Kentsel Peyzaj değeri ölçüm değer çizelgesi

Parametre	Puan		
	1	2	3
EKOLOJİK AÇIDAN			
Canlı unsur varlığı	Düşük	Orta	Yüksek
Canlı - cansız uyumu	Düşük	Orta	Yüksek
Enerji tüketim düzeyi	Yüksek	Orta	Düşük
Nadirlik durumu	Düşük	Orta	Yüksek
SOSYOLOJİK AÇIDAN			
Kamusalılık/toplanma yeterliliği düzeyi	Düşük	Orta	Yüksek
Tercih edilme (Kentsel yoğunluk)	Düşük	Orta	Yüksek
EKONOMİK AÇIDAN			
Gelir getirme	Düşük	Orta	Yüksek
Yerellik	Düşük	Orta	Yüksek
Sürdürülebilirlik (Projeksiyonel potansiyel)	Düşük	Orta	Yüksek
GÖRSEL AÇIDAN			
Doğal	Düşük	Orta	Yüksek
Uyumlu	Düşük	Orta	Yüksek
Güven veren	Düşük	Orta	Yüksek
MİMARİ AÇIDAN			
Tanımlanabilir form(Mimari stil)	Düşük	Orta	Yüksek
İmaj netliği	Düşük	Orta	Yüksek
Geleneksellik	Düşük	Orta	Yüksek

• **Çizelgede Yer Alan Değerlendirme Kriterlerinin Tanımlanması**

- **Ekolojik kriterler;** kentsel kullanım fonksiyonunun kentsel ekoloji açısından sağladığı katkıyı ifade eder. Canlı unsur oranı, canlı ve cansız unsurlar arası uyum, enerji kaynaklarının bilinçli kullanımı, ekolojik açıdan nadir bir değer ifadesi kullanımın peyzaj değerini yükselten kriterlerdir.
- **Sosyolojik kriterler;** kentsel kullanımın sosyolojik açıdan katkı değerini ifade

Yöntem

Çalışmada iki aşamalı bir yöntem izlenmiştir. Öncelikle uzman ölçeği oluşturularak alan kullanımları mekânsal özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Ardından katılımcı değerlendirmeleri ile tercihin duygusal yönü ve algı üzerindeki etkileri belirlenmiştir.

1. Uzman Ölçeği

İlk aşamada, kentsel peyzajların peyzaj kalitesi açısından değerlendirilmesi amacıyla; *ekolojik, sosyolojik, ekonomik, görsel ve mimari parametreler* kullanılarak bir skala oluşturulmuştur (Çizelge 2). Kentsel peyzajlar, bu kriterler üzerinden puanlamaya tabi tutulmuştur.

eder. Bir kullanımın toplum tarafından tercih edilmesi, çekiciliği, o kullanımın mimari açıdan başarıya ulaştığının göstergesi ve toplumu birleştirici, toplumsal varoluşu güçlendirici bir durumdur.

- **Ekonomik kriterler;** kentsel kullanımın mikro ve makro ölçekte ekonomik açıdan katkı değerini ifade eder. Her tesisin mevcudiyeti, bugün ki ve gelecekteki reel değerinin bir sebebi ve sonucudur.

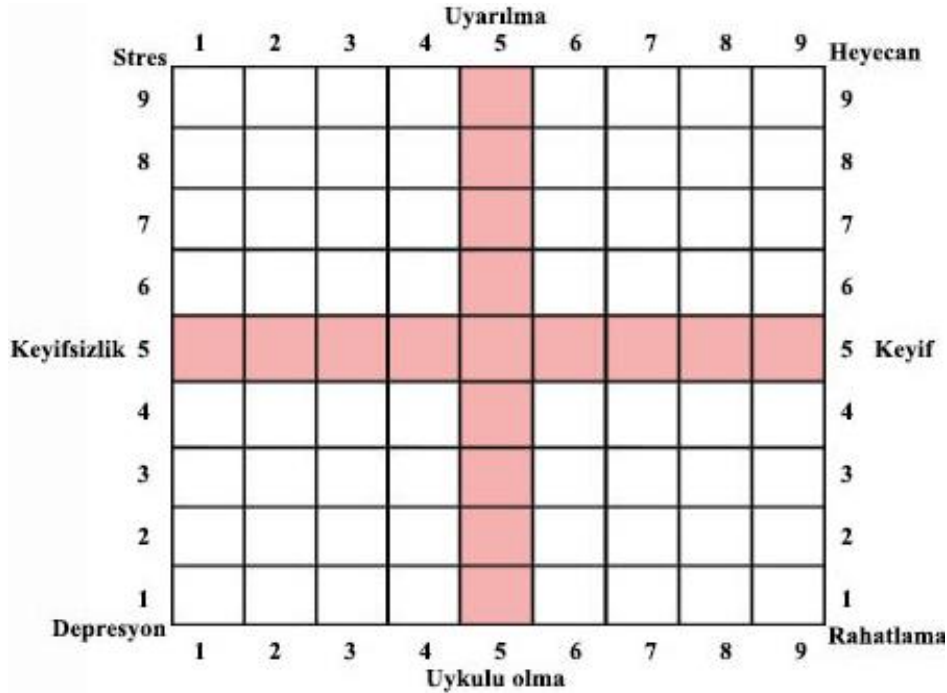
Günümüz dünyasında hiçbir kullanım yatırım değerinden ayrı düşünülemez.

- **Görsel kriterler;** kentsel kullanımın görsel açıdan katkı değerini ifade eder. Günümüze kadar yapılan çok sayıda görsel değerlendirme çalışması, öncelikle doğallığın tercihte etken olan unsur olduğunu ortaya koymuştur. Uyum ve güven unsurları da, özellikle kentsel kullanımların tercihinde önemli faktörlerdir.
- **Mimari kriterler;** kentsel kullanımın mimari açıdan katkı değerini ifade eder. Net bir form ve imaj mimari değeri artırırken, yöresel dokuya uyum da katkı sağlayan etmenlerdir.

Yapı çevreleri değerlendirilirken görsel kriterler kullanılmamış, yapı dışı açık alanlar ve yollarda ise mimari kriterler kullanılmamıştır.

2. Etki Gridi ile Tercih ve Etki Değerlendirmesi

Bu aşamada The Affect Grid (Russell et al., 1989) yöntemi kullanılarak tercih değerlendirme gerçekleştirilmiştir (Şekil 1). Yöntem sekiz duygusal kavramın dikdörtgen bir koordinat sistemi üzerinde eşit bir dağılım gösterdiği bir etki modelidir. Modelde; düşey ekseninde uyku halinden uyarılmaya, yatay ekseninde keyifsizlikten keyfe değişen 9 x 9 luk grid üzerinde, 9 puanlık kareler yer alır. Eksen 45° döndürüldüğünde eklenen iki boyutla dört kavram daha eklenmektedir. Bunlar heyecan-depresyon ve rahatlama-stres ikilileridir. Her kare, " zevk boyutuna" ve " uyarılma boyutuna" karşılık gelen iki puanı temsil eder; bu, katılımcıların şebekenin bir karesini işaretlerken duygularla ilgili iki soruya aynı anda cevap vermelerini ifade eder.

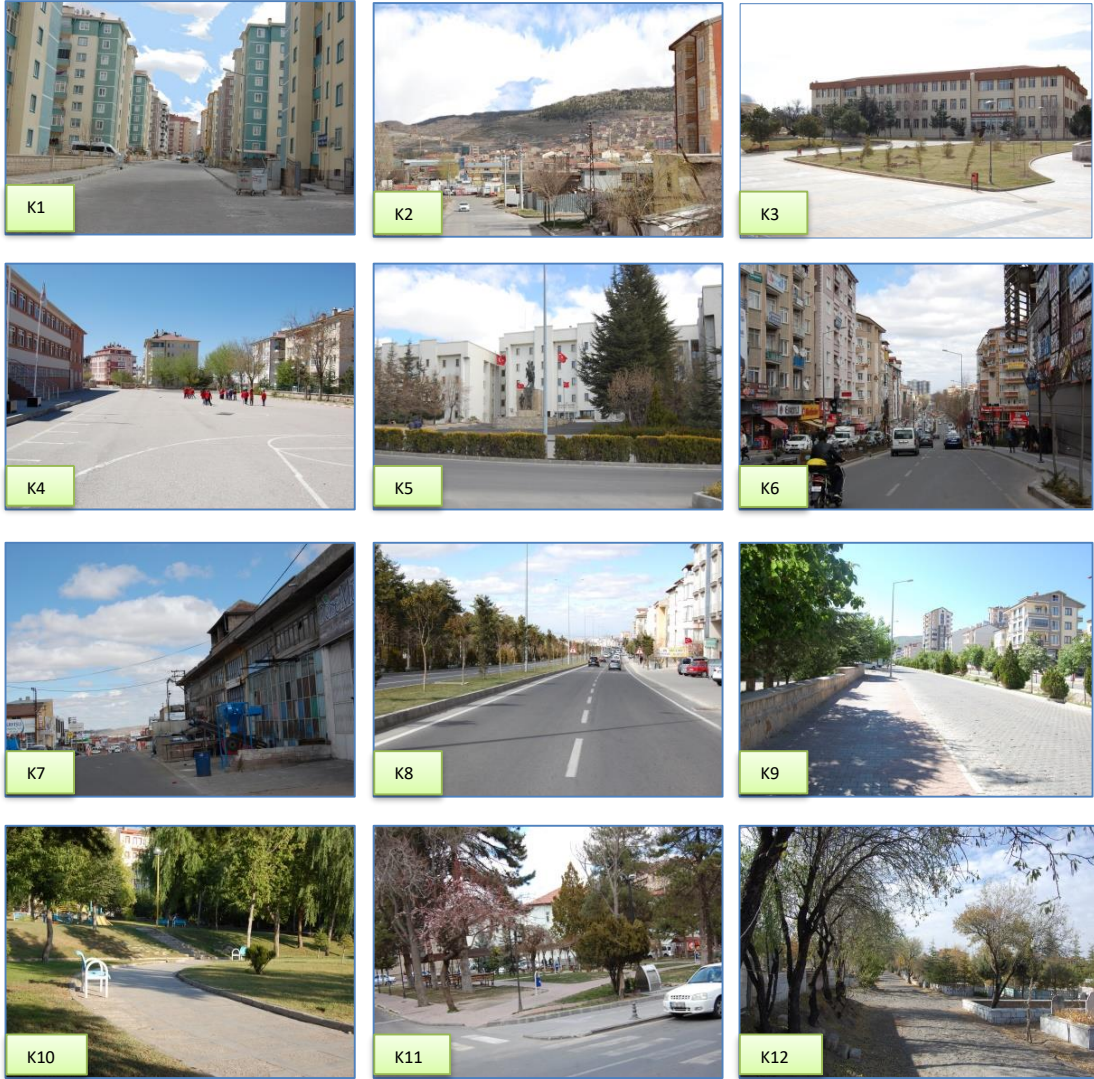
Şekil 1: Etki Gridi (Russel, 1989)

3. Fotoğraflama ve simülasyon

Yapılan peyzaj sınıflandırma doğrultusunda, 2018 ve 2019 yılı havanın açık olduğu dönemlerde profesyonel kamera ile fotoğraf çekimi yapılmıştır. Işığın olumlu ya da olumsuz etkisinden kaçınılmaya çalışılarak 12:00 15:00 saatleri arasında çekimler gerçekleştirilmiştir. Örnekleme oluşturulurken benzer ve tipik görüntüler elenmiş, en iyi temsil eden görüntülere indirgenmiştir. Yaklaşık 350 görüntüden 12 tanesi kullanılarak fotoğraf sunumu

hazırlanmıştır. Görüntü kodlama aşağıdaki şekilde yapılmıştır(Şekil 2);

KG1-Modern konut alanları	KG7-Kent dışı sanayi alanları
KG2- Banliyöler	KG8-Ana yol ağı
KG3-Üniversite Kampüsleri	KG9-Ara yollar
KG4- Okullar	KG10-Park ve bahçeler
KG5-Resmi kurum çevreleri	KG11-Açık alanlar
KG6-Kent içi ticaret	KG12-Mezarlıklar

Şekil 2: Değerlendirmede kullanılan görüntüler

4. Katılımcılar ve değerlendirme

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinde okuyan, ülkenin farklı şehirlerinden gelen (21 farklı şehir) 42 adet öğrenci ile değerlendirme süreci gerçekleştirilmiştir. Değerlendirmeye katılan tamamı 18-24 yaş arası olan öğrencilerin 22 si erkek 20 si kadındır.

Katılımcılardan kişisel bilgileri ile ilgili bölümü doldurduktan sonra, formun girişinde yer verilen Etki Gridi ile ilgili açıklayıcı kısmı okumaları istenmiştir. Katılımcılar ilk önce kendilerine konunun anlaşılması amacıyla verilen talimatları okumuş, görüntüler ekrana yansıtılmış ve ardından "Lütfen şu anda nasıl hissettiğinizi derecelendirin." şeklinde 9 puanlık sakala üzerinde uygun gördükleri yeri işaretlemeleri istenmiştir.

5. İstatistiksel Analiz

İstatistiksel analizler için IBM SPSS Statistics Version 19 kullanılmıştır. Keyif alma ve uyarılma ile ilgili veriler normal dağılım gösterdiğinden (Tabachnick and Fidell, 2013) görüntülerin aldığı puanlar arası ilişkiler için Pearson Correlation test ve Spearman's Rho Correlation test uygulanmıştır.

3. BULGULAR

1. Uzman Ölçeği

Uzman değerlendirme sonucunda kentsel görüntülerin (KG) aldıkları puanlar Çizelge 3'deki gibi ortaya çıkmıştır. KG3 görüntüsü (M=2,58) ve KG12 görüntüsü (M=2,33) ortalama puanı en yüksek görüntülerdir (Şekil 3).

Düşük puan alan görüntüler ise KG7 (M=1,50)ve KG6 görüntüsü (M=1,58) görüntüsü (M=1,33) KG2 görüntüsü olmuştur.

Çizelge 3. Görüntülerin peyzaj özellikleri puanları ortalamaları

	KG 1	KG 2	KG 3	KG 4	KG 5	KG 6	KG 7	KG 8	KG 9	KG 10	KG 11	KG 12
EKOLOJİK AÇIDAN												
Canlı unsur varlığı	1	2	3	1	2	1	1	1	2	3	3	3
Canlı - cansız uyumu	2	3	3	2	2	1	1	2	3	3	2	3
Enerji tüketim düzeyi	1	2	2	1	2	1	1	1	2	3	3	3
Nadirlik durumu	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
SOSYOLOJİK AÇIDAN												
Kamusalılık/toplanma yeterliliği düzeyi	3	3	3	3	3	3	1	3	3	3	3	3
Tercih edilme (Kentsel yoğunluk)	2	1	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3
EKONOMİK AÇIDAN												
Gelir getirme	2	1	3	3	1	3	3	3	2	1	1	1
Yerellik	1	1	2	2	1	1	1	2	2	1	1	3
Sürdürülebilirlik (Projeksiyonel potansiyel)	2	1	3	3	3	2	1	3	3	3	3	2
GÖRSEL AÇIDAN												
Doğal	-	-	-	-	-	-	-	1	2	1	3	2
Uyumlu	-	-	-	-	-	-	-	3	2	1	3	2
Güven veren	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	1	2
MİMARİ AÇIDAN												
Tanımlanabilir form(Mimari stil)	2	1	3	3	3	1	1	-	-	-	-	-
İmaj netliği	3	1	3	3	3	1	1	-	-	-	-	-
Geleneksellik	1	1	2	2	1	1	1	-	-	-	-	-
ORTALAMA PUANI	1,75	1,50	2,58	2,25	2,08	1,58	1,33	2,08	2,17	2,08	2,25	2,33

Şekil 3: Uzman değerlendirmeye göre ortalaması yüksek görüntüler

2. Etki Değerlendirmesi

Elde edilen sonuçlara göre; KG10 görüntüsü (M=6,55; M=5,79) ve KG5 görüntüsü (M=5,48; M=5,60) hem keyif hem de uyarılma boyutlarında yüksek puanlara sahiptir (Şekil

4). Çizelge 4'de keyif ve uyarılma puan ortalamaları yer almaktadır.

KG7(M=2,36), KG2(M=2,81) ve KG2(M=3,48) ve KG1(M=3,48) uyarılma puanları düşük görüntüler olurken, KG7(M=3,14), KG6(M=2,81) keyif alma puanı düşük görüntülerdir.

Çizelge 4. Görüntülerin keyif ve uyarılma puan ortalamaları ve standart sapmaları

	Keyif alma boyutu		Uyarılma boyutu		N
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
KG1	3,05	1,431	3,48	1,671	42
KG2	2,81	1,671	3,48	1,798	42
KG3	3,95	2,129	4,67	2,334	42
KG4	3,74	2,025	3,88	1,903	42
KG5	5,48	2,266	5,60	2,242	42
KG6	2,81	1,502	3,69	1,718	42
KG7	2,36	1,396	3,14	2,226	42
KG8	3,98	1,435	4,33	1,704	42
KG9	4,21	1,563	4,29	1,547	42
KG10	6,55	2,240	5,79	2,545	42
KG11	4,40	1,615	4,60	1,830	42
KG12	3,36	1,554	4,64	1,597	42

Şekil 4: Etki Gridi puan ortalaması yüksek görüntüler

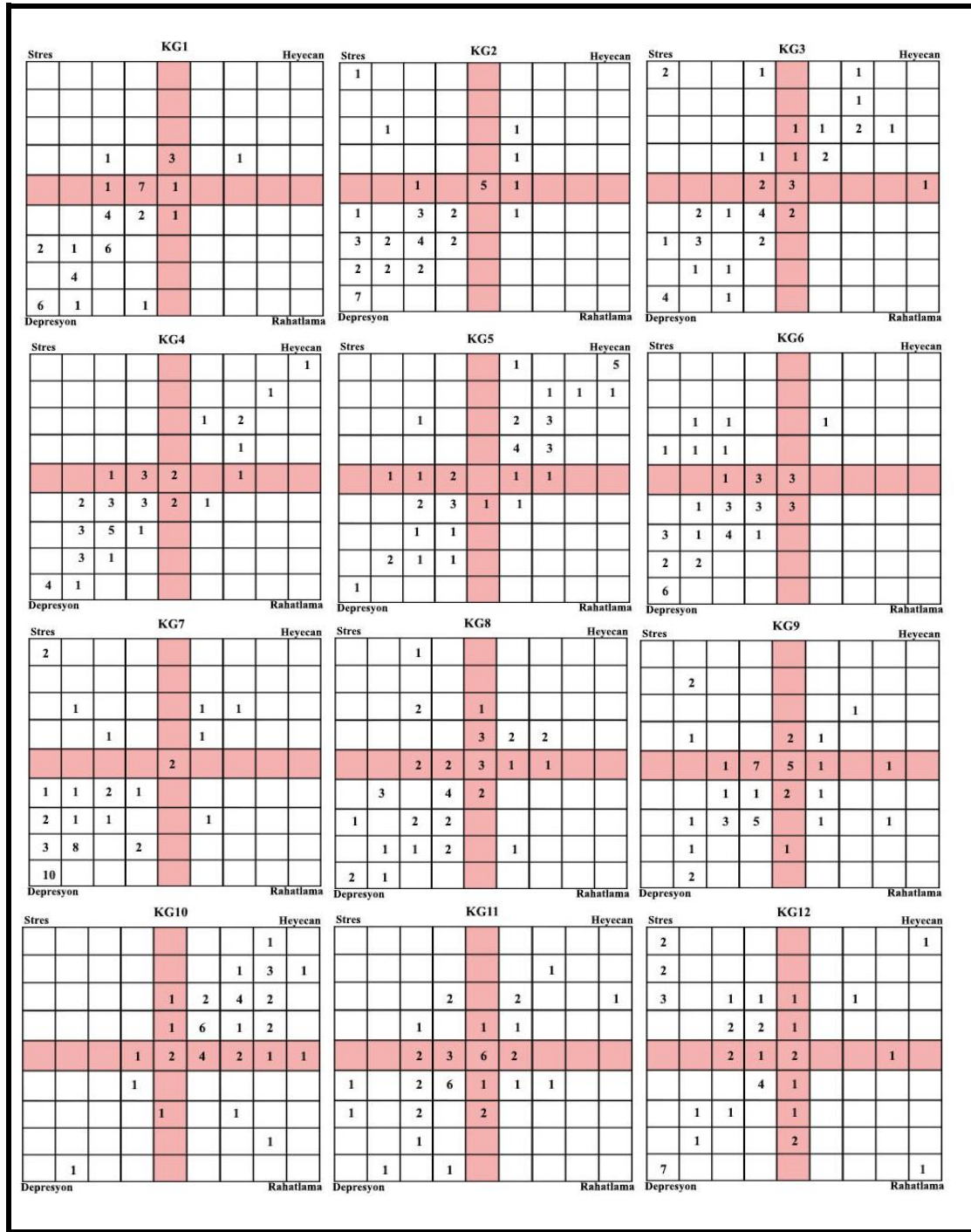
Keyif alma ve uyarılma ile ilgili alınan puanlar arası ilişkiler için uygulanan korelasyon analizine göre; keyif alma ve uyarılma puanları arasında istatistik olarak çok önemli bir ilişki söz konusudur (Çizelge 5).

Şekil 5’de, görüntülerin heyecan-depresyon ve rahatlama-stres tercih yığılmalarını

göstermektedir. Keyif alma ve uyarılma boyutun da yüksek puan alan (≥ 5) görüntülerde heyecan boyutunda yığılma gözlemlenirken, düşük puan alan görüntülerde (≤ 5) depresyon boyutunda yığılma gözlemlenmektedir. KG12 görüntüsünde stres boyutunda yönelim izlenmiştir.

Çizelge 5. Keyif alma ve Uyarılma arasındaki ilişki

		Keyif alma boyutu	Uyarılma boyutu
Keyif alma boyutu	Korelasyon katsayısı	1	
	Sig. (2-tailed)		
Uyarılma boyutu	Korelasyon katsayısı	,460**	1
	Sig. (2-tailed)	0,000	

Şekil 5: Görüntülerin heyecan-depresyon ve rahatlama-stres tercih yığılmaları

Görüntülerin uyarılma ve keyif puanlarında bireysel olarak da büyük ölçüde çok önemli ilişkiler ortaya çıkmış (KG1 için $r=0,807$ $p<0,01$; KG2 için $r=0,534$ $p<0,01$; KG3 için $r=0,537$ $p<0,01$; KG4 için $r=0,891$ $p<0,01$; KG5 için $r=0,845$ $p<0,01$; KG6 için $r=0,572$ $p<0,01$; KG7 için $r=0,455$ $p<0,01$; KG8 için $r=0,457$ $p<0,01$; KG10 için $r=0,478$ $p<0,01$; KG11 için $r=0,523$ $p<0,01$), ancak KG12 ve KG9 görüntülerinde pozitif ya da negatif bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$).

3. Etki Gridi ve Uzman Değerlendirme İlişkileri

Görüntülerin uzman değerlendirme puanları incelendiğinde (Çizelge 6); KG3 görüntüsü ve KG12 görüntüsü ortalama puanı en yüksek kentsel peyzaj görüntüleri olarak ortaya çıkmıştır. Etki Gridi puanlamasında ise KG10 görüntüsü ve KG5 görüntüsü hem keyif hem de uyarılma boyutlarında yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür.

Çizelge 6. Uzman Değerlendirme ve Etki Gridi puanlamasında ortalama puanları

	KG1	KG2	KG3	KG4	KG5	KG6	KG7	KG8	KG9	KG10	KG11	KG12
Uzman Değ.	1,75	1,50	2,58	2,25	2,08	1,58	1,33	2,08	2,17	2,08	2,25	2,33
Keyif alma	3,05	2,81	3,95	3,74	5,48	2,81	2,36	3,98	4,21	6,55	4,40	3,36
Uyarılma	3,48	3,48	4,67	3,88	5,60	3,69	3,14	4,33	4,29	5,79	4,60	4,64

Genel puan sıralaması incelenirse; uzman değerlendirme keyif alma puanları ile istatistiki ilişki sergilemiştir ($r=0,611$, $p<0,05$) (Çizelge 7). Ancak uyarılma boyutu ile istatistiki bir ilişki saptanmamıştır.

Çizelge 7. Uzman Değerlendirme ve Etki Gridi Puanlamasında ortalama puanlar arası ilişki

		Uzman Değerlendirme
Keyif alma boyutu	Korelasyon katsayısı	,611*
	Sig. (2-tailed)	0,035
Uyarılma boyutu	Korelasyon katsayısı	,544
	Sig. (2-tailed)	0,067

* $p<0,05$ (%5 seviyesinde önemli)

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Uzman değerlendirmede KG3 görüntüsü ve KG12 görüntüsü ortalama puanı en yüksek görüntülerdir. KG3 görüntüsü üniversite yerleşkesi içinden alınan bir görüntüdür. Görüntüde bir fakülte binası ve yerleşkenin batı meydanından bir parça yer almaktadır. KG12 görüntüsü ise; kentin gelişim yönünden kaynaklı olarak kent içi bir konuma yerleşmiş olan ve kent merkezinde önemli bir odak noktası haline gelen Taşlıbel Mezarlığından alınmış tipik bir görüntüdür. Kentler açısından her iki peyzaj da, peyzaj değeri yüksek, sürdürülebilir peyzajlardır.

Etki Gridine göre; KG10 görüntüsü ve KG5 görüntüsü hem keyif hem de uyarılma boyutlarında yüksek puanlara sahiptir. Park ve bahçeler görüntü kategorisinde yer alan KG10 görüntüsü Raif Nail Akman Parkından bir görüntüdür. Kentin en büyük mahallelerinden olan 2000 Evler Mahallesinde yer alan park canlı bitkisel unsurları ve donatı elemanları ile kategoriyi net biçimde temsil etmektedir. Resmi kurum çevreleri görüntüsü olan KG5 görüntüsü, Nevşehir Valilik binası ana giriş avlusu düzenlemesinin yaya ve araç trafik akışı içinden bakış açısı ile alınmış bir görüntüsüdür. Resmi kurum binası, kaide üzerinde M. K. Atatürk heykeli, avlu ve kaldırım üzerinde bitkisel unsurları içermektedir. İki kentsel peyzaj da düzenlenmiş, mekânsal geçişleri algılanan ve uyum ifade eden peyzajlardır. Ne tamamıyla doğal ve bitkisel unsurlardan oluşmaktadır, ne de tamamıyla yapı ve yapı

gruplarının hâkimiyetindedir. Pozitif doğal ve kültürel birliktelikler öne çıkmaktadır.

Uzman değerlendirmede düşük puan alan görüntüler; kentin sanayi, banliyö ve kent içi ticaret alanlarını temsil eden görüntüler olmuştur. Nitekim etki değerlendirmesinde de aynı görüntüler keyif alma puanı düşük görüntülerdir. Üç peyzajda da doğal peyzaj unsurlarının etkin ve fonksiyonel olmayışı, diğer kültürel ve yapısal unsurların yoğun ve düzensiz kullanılması, insan üzerinde olumsuz algısal/duygusal geri dönüşlere neden olmuştur.

Etki değerlendirmesine göre (keyif alma ve uyarılma puanları arasında istatistiki olarak çok önemli ilişki) çalışmaya konu olan kentsel peyzajlar keyif verici olduğu düzeyde dikkat çekicidir.

Yüksek puan alan görüntülerde heyecan boyutunda yığılma gözlemlenirken, düşük puan alan görüntülerde depresyon boyutunda yığılma gözlemlenmiş, KG12 görüntüsünde (mezarlık görüntüsü) ise stres boyutunda yönelim izlenmiştir. Mezarlık görüntüsü tüm olumlu peyzaj özellikleri ve yüksek peyzaj değerine rağmen izleyicide stres tepkisi doğurmuştur. Bu insanın ölüm ve bilinmezliğe karşı verdiği beklenebilir bir tepki olarak algılanmalıdır. Çok yönlü bir konu olan mezarlık ve cenaze defin gelenekleri, toplumsal yapının bir gerekliliğidir. Ancak burada irdelenmesi gereken konu, mezarlığın konumsal olarak kent içindeki yerinin nasıl olması gerektiğidir. Kente sürdürülebilir açık yeşil alan olarak sağladığı yüksek katkının önemi bilinen bir gerçektir. Ancak kentlinin psiko-fiziksel süreçleri üzerindeki etkisinin olumsuz yönde (stres vb.) ortaya çıktığını göz ardı etmemek gereklidir. Büyük kent mezarlıkları halkın sürekli kullandığı kent içi güzergâhlar üzerinde, konut çevrelerinde yer almamalıdır.

Görüntülerin uyarılma ve keyif puanlarında bireysel olarak da büyük ölçüde çok önemli ilişkiler ortaya çıkmış, ancak KG12 ve KG9 görüntülerinde pozitif ya da negatif bir ilişki bulunmamıştır. KG12 ve KG9 peyzajları için gözlemciye oluşan uyarıcı etki ile rahatlatıcı etki paralel ya da zıt seyretmemiş, düzensiz

biçimde ortaya çıkmıştır. Mezarlık görüntüsünün izleyicide doğurduğu stres tepkisi burada da uyarılma ve keyif duygularını düzensizleştirmiştir. Ara yol görüntüsü KG9, bitkisel düzenlemelerin etkin olduğu, yatay kavisli kilit taşı parke bir bölünmüş yol ve bu yola paralel düşük seviyeli aynı malzemeden tesis edilmiş kaldırımdan oluşmaktadır.

Genel puanlamada uzman değerlendirme keyif alma puanları ile ilişkilidir. Kentsel peyzajlar için rahatlama hissi uyandıran tasarımlar peyzaj değeri de yüksek peyzajlar olmuştur. Bir başka ifadeyle kentsel düzenlemelerde kullanıcıda/izleyicide etki bırakmanın önemli bir ipucu; bu peyzajların rahatlatıcı biçimde tasarlanmasıdır. Bunun yanı sıra pozitif doğal ve kültürel birliktelikleri öne çıkan, peyzaj değeri yüksek, sürdürülebilir, keyif verici olduğu düzeyde dikkat çekici, rahatlatıcı biçimde tasarlanmış kentsel peyzajların kentte etkin olması, kullanıcının algısal/duygusal durumu açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Etki gridi peyzaj algı çalışmalarında verimli sonuçlar alınabilecek bir değerlendirme biçimi olarak gözlemlenmiştir.

Son yüzyılda tüm dünyada meydana gelen toplumsal ve ekonomik dönüşüm ve değişimler en çok kentsel alanlara yansımış, kentlinin yaşam standartları psiko-fiziksel süreçler gözetilmeksizin tasarlanmıştır. Kentsel peyzajlarda bütüncül bir başarı sağlamanın yolu birimlerde elde edilecek bireysel estetik sonuçlardan geçmektedir. Her birim kendi misyonu ve sürdürülebilirliği ile ele alınmalı, kullanıcının beklentileri karşılanabilmelidir.

Kaynaklar

- 1) Anonim (2019) Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi. <https://biruni.tuik.gov.tr>
- 2) Arriaza, M., Canas-Ortega, J.F., Canas-Madueno, J.A. and Ruiz-Aviles, P. (2004). Assessing the visual quality of rural landscapes. *Landscape Urban Plan.* 69, 115-125.
- 3) Chen, B., Ochueng A. A. and Bao, Z. (2009). Assessment of aesthetic quality and multiple functions of urban green space from the users' perspective: The case of Hangzhou Flower Garden, China. *Landscape and Urban Planning*, 93, 76-82.
- 4) Daniel, T.C. (2001) Whither scenic beauty? Visual landscape quality assessment in the 21st century. *Landscape Urban Plan.* 54, 267-281.
- 5) Dearden, P. (1985). Philosophy, theory, and method in landscape evaluation. *Can. Geogr.* 29, 263-265
- 6) Erdoğan, E. (2006). Çevre ve Kent Estetiği. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (9), 68-77.
- 7) Franco, D., Franco, D., Mannino, I. and Zanetto, G. (2003). The impact of agroforestry networks on scenic beauty estimation: the role of a landscape ecological

network on a socio-cultural process. *Landscape Urban Plan.* 62, 119-138

- 8) Hall, F.C. (2001). Ground-based photograph monitoring. United States Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station, General Technical Report, PNW-GTR-503, May 2001
- 9) Karagüler, S. ve Korgavuş, B. (2014). Kent Kimliğinin Kent Peyzajı Üzerinde Olusturduğu Etkiler, Silüetler, Görünümler ve Dengeleri. *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, Part: C, Tasarım Ve Teknoloji*, 2(2), 203-212
- 10) Nasar J.L. (1984). Visual preferences in urban street scenes: a cross-cultural comparison between Japan and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 15, 79-93
- 11) Nasar J.L. (1994). Urban design aesthetics: The evaluative qualities of building exteriors. *Environment and Behavior*, 26, 377-401
- 12) Parsons, R. and Daniel, T.C. (2002). Good looking: in defense of scenic landscape aesthetics. *Landscape Urban Plan.* 60, 43-56
- 13) Russell, J.A., Weiss, A. and Mendelsohn, G.A. (1989) Affect grid: a single-item scale of Pleasure and Arousal. *J. Pers. Soc. Psychol.* 57 (3), 493-502. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.57.3.493>
- 14) Sullivan, W.C. and Lovell S.T. (2006). Improving the visual quality of commercial development at the ruralurban fringe. *Landscape Urban Plan.* 77, 152-166.
- 15) Wong, K. and Domroes, M. (2005). The visual quality of urban park scenes of Kowloon Park, Hong Kong. *Environment and Planning B: Planning and Design*, volume 32, 617-632
- 16) Yücel M., Aslanboğa İ. ve Korkut A. (2008). Peyzaj Mimarlığı Terimleri Sözlüğü. Ankara: TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yayını.